

Είναι δύσκολο να προβλέψουμε το μέλλον – ή ακόμα και να φανταστούμε το απώτερο παρελθόν. Η πρόοδος πηγάζει από νέες ιδέες, νέες εφευρέσεις, νέους θεσμούς.

Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, Τμήμα τυπωμένων τεκμηρίων και φωτογραφιών [LC-DIG-ppmsca-17563]

Η πρόκληση των οικονομικών

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Αφού μελετήσετε αυτό το κεφάλαιο, θα πρέπει να είστε σε θέση:

1. Να εξηγείτε την έννοια της σπανιότητας.
2. Να ορίζετε το «κόστος ευκαιρίας».
3. Να αναφέρετε τα τρία βασικά οικονομικά ερωτήματα της κοινωνίας.
4. Να συζητάτε σε τι διαφέρουν οι οικονομίες που βασίζονται στη λειτουργία της αγοράς σε σχέση με τις οικονομίες που βασίζονται στον κρατικό σχεδιασμό.
5. Να περιγράφετε τη φύση των αποτυχιών της αγοράς και του κράτους.
6. **ΟΠΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ** Να εφαρμόζετε την έννοια του κόστους ευκαιρίας στην υγειονομική περίθαλψη.

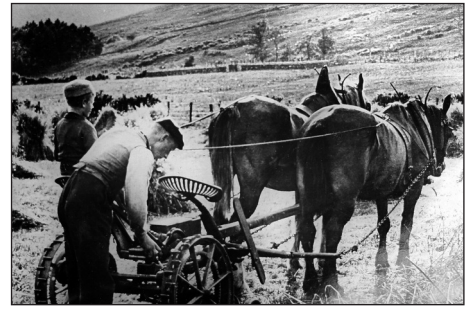
Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς πόσο πολύ έχει βελτιωθεί η ζωή σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Το 1900 η ζωή ήταν σκληρή και σύντομη. Το προσδόκιμο ζωής στις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν μόνο 47 χρόνια για τους λευκούς και σοκαριστικά χαμηλό, μόλις 33 χρόνια, για τους μαύρους και για άλλες μειονότητες. Οι Αμερικανοί που κατάφερναν να επιζήσουν ως βρέφη αντιμετώπιζαν κατόπιν σημαντικό κίνδυνο πρόωρου θανάτου από φυματίωση, γρίπη, πνευμονία ή γαστρίτιδα. Η ιλαρά, η σύφιλη, ο κοκίτης, η ελονοσία, ο τύφος και η ευλογία ήταν τότε θανατηφόρες ασθένειες.

Η εργασία επίσης ήταν πολύ πιο δύσκολη τότε. Το 1900 το ένα τρίτο όλων των οικογενειών των ΗΠΑ ζούσε σε αγροκτήματα, όπου οι εργασίες άρχιζαν πριν από την ανατολή του ηλίου και διαρκούσαν όλη την ημέρα. Όσοι ζούσαν στις πόλεις δούλευαν συνήθως 60 ώρες την εβδομάδα για ωρομίσθια των 22 μόλις σεντ. Οι ώρες ήταν πολλές, οι δουλειές ήταν σωματικά απαιτητικές και οι χώροι εργασίας συχνά βρόμικοι και μη ασφαλείς.

Οι άνθρωποι δεν κέρδιζαν πολλά για όλη αυτή τη δουλειά. Με τα σημερινά δεδομένα, σχεδόν όλοι ήταν φτωχοί εκείνη την εποχή. Το μέσο ατομικό εισόδημα ήταν λιγότερο από 4.000 δολάρια ετησίως (σε σημερινά δολάρια). Πολύ λίγοι άνθρωποι είχαν τηλέφωνα και ακόμα λιγότεροι είχαν αυτοκίνητα. Δεν υπήρχαν τηλεοράσεις, οικιακοί καταψύκτες, φούρνοι μικροκυμάτων, πλυντήρια πιάτων ή κεντρικός κλιματισμός και, φυσικά, καθόλου υπολογιστές. Ακόμα και οι υδραυλικές εγκαταστάσεις ήταν είδος πολυτελείας. Μόνο μια μικρή ελίτ φοιτούσε στο πανεπιστήμιο. Για τους περισσότερους, η εκπαίδευση έφτανε, κατά κανόνα, ως το γυμνάσιο.

Όλα αυτά, φυσικά, μας ακούγονται πολύ μακρινά. Σήμερα οι περισσότεροι από εμάς θεωρούμε δεδομένα τα καινούργια αυτοκίνητα, τον κεντρικό κλιματισμό και τη θέρμανση, τις τηλεοράσεις με τηλεχειρισμό, τις τουαλέτες με καζανάκι, τα smartphone, τη φοίτηση στο πανεπιστήμιο, ακόμα και τα τριήμερα. Σπάνια αναλογιζόμαστε πώς θα ήταν η ζωή χωρίς την αφθονία των αγαθών και των υπηρεσιών που συναντούμε καθημερινά. Ούτε συλλογίζομαστε συχνά πόσο σκληρή θα μπορούσε να είναι ακόμα η εργασία αν η τεχνολογία δεν είχε μεταμορφώσει τα εργοστάσια, τα γραφεία και τα σπίτια. ■

Εργασία τότε:

Εργασία τότε: Οι δουλειές στο παρελθόν ήταν σκληρές, βρόμικες και επικίνδυνες.

KGPA Ltd/Alamy Stock Photo

Εργασία τώρα:

Εργασία τώρα: Οι θέσεις εργασίας σήμερα είναι πολύ πιο ασφαλείς, καθαρές, εύκολες και παραγωγικές.

Morsa Images/Getty Images

ΠΩΣ ΠΛΟΥΤΙΣΑΜΕ ΤΟΣΟ ΠΟΛΥ;

Οφείλουμε ωστόσο να αναλογιστούμε πώς αποκτήσαμε τόση αφθονία. Σήμερα δισεκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο εξακολουθούν να είναι τόσο φτωχοί όσο ήμασταν εμείς το 1900. Πώς πλούτισαμε τόσο πολύ; Ήταν τα υψηλά ηθικά μας πρότυπα που μας έκαναν πλούσιους; Ήταν οι θρησκευτικές μας πεποιθήσεις; Μήπως η πολιτική έπαιξε κάποιο ρόλο; Άραγε η επέκταση του δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες, ο τερματισμός της ποτοαπαγόρευσης ή η κατάργηση της στρατιωτικής θητείας ήταν αυτά που βελτίωσαν το βιοτικό μας επίπεδο; Μήπως οι πολλοί πόλεμοι του 20ού αιώνα αύξησαν την υλική μας ευημερία; Ήταν η τεράστια επέκταση του δημόσιου τομέα ο καταλύτης για αυτή τη μεγέθυνση; Ή ήμασταν απλώς τυχεροί;

Κάποιοι λένε ότι οι ΗΠΑ ευημερούν επειδή η χώρα μας ευτύχησε να έχει αφθονία φυσικών πόρων. Κι όμως, άλλες χώρες είναι μεγαλύτερες από τις ΗΠΑ. Πολλά κράτη έχουν περισσότερο πετρέλαιο, περισσότερη καλλιεργήσιμη γη, περισσότερο χρυσό, περισσότερους ανθρώπους και περισσότερους φοιτητές μαθηματικών. Ωστόσο, λίγα έθνη έχουν ευημερήσει τόσο πολύ όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Οι μελετητές της ιστορίας δεν γίνεται να αγνοήσουν τον ρόλο που μπορεί να έπαιξαν τα οικονομικά συστήματα σε αυτές τις εξελίξεις. Το 1776 ο Άγγλος οικονομολόγος Adam Smith υποστήριξε ότι η οικονομία της ελεύθερης αγοράς θα προωθούσε καλύτερα την οικονομική μεγέθυνση και θα βελτίωνε το βιοτικό επίπεδο. Σύμφωνα με τη δική του οπτική, οι άνθρωποι που έχουν μια επιχείρηση θέλουν να επιτύχουν κέρδος. Για να το καταφέρουν, πρέπει να δημιουργήσουν νέα προϊόντα, να βελτιώσουν τα παλιά, να μειώσουν το κόστος, να μειώσουν τις τιμές και να χρησιμοποιήσουν προηγμένη τεχνολογία. Καθώς συμβαίνει αυτό, η οικονομία αναπτύσσεται, δημιουργούνται

περισσότερες θέσεις εργασίας και αυξάνεται το βιοτικό επίπεδο. Ο *καπιταλισμός της αγοράς*, συλλογίστηκε ο Adam Smith, θα προωθούσε την ευημερία.

Ο Karl Marx, ένας Γερμανός φιλόσοφος, είχε πολύ διαφορετική άποψη για τον καπιταλισμό της αγοράς. Ο Marx προέβλεψε ότι το *καπιταλιστικό σύστημα* της ατομικής ιδιοκτησίας στο τέλος θα αυτοκαταστρεφόταν. Οι καπιταλιστές που κατείχαν τη γη, τα εργοστάσια και τα μηχανήματα θα διατηρούσαν τους μισθούς σε χαμηλά επίπεδα και τον δικό τους τρόπο ζωής σε υψηλά επίπεδα. Θα συνέχιζαν να εκμεταλλεύονται την εργατική τάξη, μέχρι αυτή να ξεσηκωθεί και να ανατρέψει την κοινωνική τάξη. Μακροπρόθεσμη ευημερία θα ήταν δυνατή μόνο αν το κράτος κατείχε τα μέσα παραγωγής και διαχειριζόταν την οικονομία – δηλαδή με ένα *κομμουνιστικό σύστημα*.

Η μετέπειτα ιστορία έδωσε στον Adam Smith το «πάνω χέρι». Η «εργατική τάξη» για την οποία ο Marx ανησυχούσε τόσο πολύ έχει τώρα τα δικά της σπίτια, κάνα δυο αυτοκίνητα, έξυπνες τηλεοράσεις και τηλέφωνα, γυμνάζεται σε κλιματιζόμενα γυμναστήρια, παραγγέλνει έτοιμα γεύματα και κάνει ακριβές διακοπές που εντοπίζει στο διαδίκτυο. Αντίθετα, τα έθνη που υιοθέτησαν τα μαρξιστικά συστήματα – η Ρωσία, η Κίνα, η Βόρεια Κορέα, η Ανατολική Γερμανία, η Κούβα – έμειναν πίσω σε σχέση με τις οικονομίες που καθορίζονταν περισσότερο από την αγορά. Το χάσμα στο βιοτικό επίπεδο μεταξύ κομμουνιστικών και καπιταλιστικών κρατών διευρύνθηκε τόσο πολύ, ώστε ο κομμουνισμός ουσιαστικά κατέρρευσε. Οι άνθρωποι σε αυτές τις χώρες ήθελαν ένα διαφορετικό οικονομικό σύστημα – ένα σύστημα που θα παρείχε τα αγαθά που απολάμβαναν ήδη οι καταναλωτές στις καπιταλιστικές χώρες. Κατά την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, τα πρώην κομμουνιστικά έθνη προσπάθησαν να μετατρέψουν τις οικονομίες τους από κεντρικά σχεδιασμένες σε περισσότερο κατευθυνόμενες από την αγορά. Αναζήτησαν τους κανόνες, τους μηχανισμούς, τη μηχανή που θα ωθούσε το βιοτικό τους επίπεδο προς τα πάνω.

Ακόμα και στις Ηνωμένες Πολιτείες συνεχίζεται η αναζήτηση μεγαλύτερης ευημερίας. Όσο πλούσιο κι αν είμαστε, πάντα θέλουμε περισσότερα. Οι υλιστικές μας επιθυμίες, όπως φαίνεται, εξακολουθούν να ξεπερνούν τα συνεχώς αυξανόμενα εισοδήματά μας. Πρέπει να έχουμε το νεότερο iPhone, μια μεγαλύτερη τηλεόραση, ένα μεγαλύτερο σπίτι, ένα πιο γρήγορο αυτοκίνητο και πιο εξωτικές διακοπές. Οι άνθρωποι σήμερα φαίνεται να πιστεύουν ότι χρειάζονται διπλάσιο εισόδημα από αυτό που έχουν για να είναι πραγματικά ευτυχισμένοι (βλ. το Πρακτορείο ειδήσεων με τίτλο «Ακόρεστα “θέλω”»). Ακόμα και οι πολυεκατομμυριούχοι λένε ότι χρειάζονται πολύ περισσότερα χρήματα από αυτά που ήδη έχουν: άνθρωποι με περιουσία καθαρής αξίας άνω των 10 εκατομμυρίων δολαρίων λένε ότι χρειάζονται τουλάχιστον 18 εκατομμύρια δολάρια για να ζήσουν «άνετα».

Πώς μπορεί μια οικονομία να συμβαδίσει με αυτές τις διαρκώς αυξανόμενες προσδοκίες; Μπορεί η οικονομία να συνεχίσει να παράγει περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες κάθε χρόνο σαν μια αέναα κινούμενη μηχανή; Ή θα ξεμείνουμε από αγαθά, βασικούς πόρους και νέες τεχνολογίες; Θα φέρει το μέλλον *περισσότερα* αγαθά και υπηρεσίες – ή *μήπως λιγότερα*;

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

ΑΚΟΡΕΣΤΑ «ΘΕΛΩ»

Τα λεφτά δεν μας φτάνουν ποτέ!

Σε μια δημοσκόπηση, πολίτες των ΗΠΑ ερωτήθηκαν πόσα χρήματα θα χρειάζονταν κάθε χρόνο για να είναι «ευτυχισμένοι». Σε γενικές γραμμές, οι ερωτώμενοι απάντησαν ότι, για να είναι ευτυχισμένοι, χρειάζονται το διπλάσιο εισόδημα από αυτό που έχουν σήμερα.

Tom B Paye/Shutterstock

Πηγή: CNN/ORC Poll, 29 Μαΐου-1 Ιουνίου 2014.

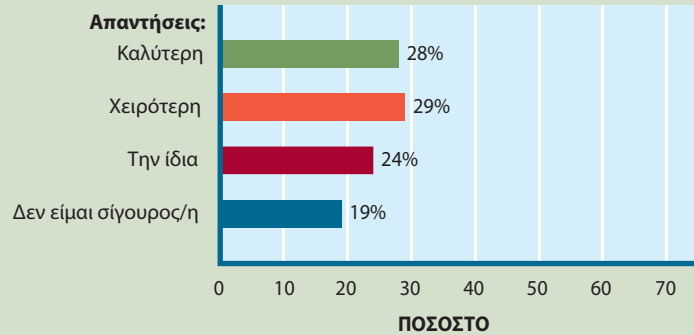
ΣΗΜΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ: Οι άνθρωποι θέλουν πάντα περισσότερα από όσα έχουν. Ακόμα και οι πολυεκατομμυριούχοι λένε ότι δεν έχουν αρκετά για να ζήσουν «άνετα».

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

ΠΟΙΟ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ;

Θα ζήσουν καλύτερα τα παιδιά σας;

Ερώτηση: Τα παιδιά που γεννιούνται σήμερα θα έχουν καλύτερη ζωή από τους γονείς τους, χειρότερη ή περίπου την ίδια;

Πηγή: Εθνική Έρευνα Rasmussen, 17-19 Σεπτεμβρίου 2020.

ΣΗΜΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ: Θα ζήσετε καλύτερα από τους γονείς σας; Για να συνεχίσει να βελτιώνεται το βιοτικό επίπεδο, η οικονομία πρέπει να συνεχίσει να αναπτύσσεται. Θα συμβεί αυτό; Πώς;

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008-2009 Η ανησυχία για την ικανότητα της οικονομίας των ΗΠΑ να παράγει περισσότερα αγαθά κάθε χρόνο κορυφώθηκε το 2008-2009. Πράγματι, το οικονομικό σύστημα σταμάτησε τον Σεπτέμβριο του 2008, δημιουργώντας ευρέως διαδεδομένους φόβους για μια νέα μεγάλη ύφεση τύπου δεκαετίας του 1930. Τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν τόσο άσχημα, αλλά εκατομμύρια πολίτες στις ΗΠΑ έχασαν τις δουλειές τους, τις αποταμιεύσεις τους, ακόμα και τα σπίτια τους το 2008-2009. Καθώς η παραγωγή της οικονομίας των ΗΠΑ συρρικνώθηκε, η πίστη των ανθρώπων στο καπιταλιστικό σύστημα κατέρρευσε. Στα τέλη του 2009, μόνο ένας στους τέσσερις ενήλικες της χώρας ανέμενε ότι το εισόδημά του θα αυξανόταν το επόμενο έτος. Δέκα έτη αργότερα – μετά από χρόνια οικονομικής μεγέθυνσης –, αυτός ο φόβος παρέμενε: σχεδόν το 60% των πολιτών φοβόταν ότι θα σημειωθεί νέα ύφεση το 2020. Ακόμα χειρότερα, ένας στους τρεις πολίτες ανέμενε επίσης ότι τα παιδιά τους θα είχαν λιγότερα αγαθά και υπηρεσίες στο μέλλον από ό,τι οι άνθρωποι σήμερα (βλ. το Πρακτορείο ειδήσεων «Ποιο θα είναι το βιοτικό επίπεδο του μέλλοντος;»). Θα μπορούσε να συμβεί αυτό;

Οι άνθρωποι ανησυχούν όχι μόνο για την ανθεκτικότητα του οικονομικού συστήματος, αλλά και για τους περιορισμούς των πόρων. Εξαρτιόμαστε πλέον από το πετρέλαιο, το νερό και άλλους πόρους για την τροφοδοσία των εργοστασίων μας και την άρδευση των αγροκτημάτων μας. Τι θα συμβεί όταν εξαντληθούν αυτοί οι πόροι; Θα κλείσουν τα εργοστάσια; Θα στερέψουν τα αγροκτήματα; Θα σταματήσει η οικονομική μεγέθυνση;

Ένα πιθανό τέλος της παγκόσμιας οικονομικής μεγέθυνσης θα κατέστρεφε κατοίκους άλλων χωρών. Οι περισσότεροι άνθρωποι στον κόσμο έχουν εισοδήματα πολύ χαμηλότερα από τα αντίστοιχα στις ΗΠΑ. Ένα δισεκατομμύριο από τους φτωχότερους κατοίκους της Γης ζουν με λιγότερα από 3 δολάρια την ημέρα – ένα μικρό κλάσμα των 100.000 δολαρίων ετησίως που απολαμβάνει η μέση οικογένεια στις ΗΠΑ. Ακόμα και στην Κίνα, όπου τα εισοδήματα αυξάνονται ραγδαία, το βιοτικό επίπεδο είναι χαμηλότερο από εκείνο που βίωσαν οι οικογένειες των ΗΠΑ κατά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930. Για να επιτευχθούν τα σημερινά πρότυπα αφθονίας των ΗΠΑ, αυτά τα κράτη χρειάζονται οικονομικά συστήματα που θα προωθήσουν την οικονομική μεγέθυνση για τις επόμενες δεκαετίες.

Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΛΟΓΩ ΤΟΥ ΚΟΡΟΝΟΪΟΥ ΤΟ 2020-2021 Στις αρχές του 2020 φαινόταν ότι ο κόσμος πιθανώς δεν θα μπορούσε να βιώσει ποτέ το είδος της οικονομικής μεγέθυνσης που χρειαζόταν ώστε να βελτιωθεί το παγκόσμιο βιοτικό επίπεδο. Πράγματι, ο ιός COVID-19 που άρχισε να εξαπλώνεται σε όλο τον κόσμο στις αρχές του 2020 απειλούσε όχι μόνο την οικονομική μεγέθυνση, αλλά και την ίδια τη ζωή. Εκείνη τη χρονιά, περισσότεροι από 100 εκατομμύρια άνθρωποι προσβλήθηκαν από τον ιό και πάνω από 2 εκατομμύρια πέθαναν.

Στην προσπάθειά τους να περιορίσουν την εξάπλωση του ιού, οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο έκλεισαν τις εγκαταστάσεις παραγωγής, εκπαίδευσης και μεταφοράς. Οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να πάνε στη δουλειά τους. Τα παιδιά δεν μπορούσαν να πάνε στο σχολείο. Εργοστάσια, καταστήματα λιανικής πώλησης, εστιατόρια και συστήματα μεταφορών έκλεισαν με κυβερνητικές εντολές. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οικονομία υπέστη μία από τις χειρότερες οικονομικές υφέσεις στην ιστορία. Περισσότεροι από 20 εκατομμύρια εργαζόμενοι έχασαν τις δουλειές τους και η παραγωγή κατρακύλησε κατά 30% σε τρομακτικά σύντομο χρονικό διάστημα (Απρίλιος 2020). Ο φόβος της πλήρους οικονομικής κατάρρευσης ήταν πραγματικός και ευρέως διαδεδομένος.

Ευτυχώς, τα εμβόλια αναπτύχθηκαν γρήγορα. Καθώς αυτά τα εμβόλια έγιναν διαθέσιμα, οι φόβοι για επικείμενη κατάρρευση της παγκόσμιας οικονομίας υποχώρησαν. Τα εργοστάσια, τα καταστήματα, τα σχολεία και τα συστήματα μεταφορών σταδιακά άνοιξαν ξανά, τερματίζοντας την οικονομική ύφεση και επαναφέροντας την οικονομική μεγέθυνση στα κράτη.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ: Αν μη τι άλλο, η πανδημία λόγω του COVID-19 μας υπενθύμισε ότι ούτε η ζωή ούτε η οικονομική μεγέθυνση είναι βέβαιες. Το μελλοντικό βιοτικό επίπεδο εξαρτάται όχι μόνο από την πρόοδό μας στην ιατρική επιστήμη, αλλά και από την πρόοδό μας στην οικονομία. Θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε την αξιολύτρη οικονομική μας πρόοδο; Θα ζήσουν τα παιδιά μας καλύτερα ή χειρότερα από εμάς; Το Πρακτορείο ειδήσεων «Ποιο θα είναι το βιοτικό επίπεδο του μέλλοντος;» φανερώνει ότι οι άνθρωποι δεν ήταν και πολύ σίγουροι για το μέλλον των παιδιών τους κατά τη διάρκεια της πρόσφατης πανδημίας. Τι γίνεται με τον υπόλοιπο κόσμο; Άραγε το παγκόσμιο βιοτικό επίπεδο θα βελτιωθεί, θα παραμείνει στάσιμο ή θα επιδεινωθεί τα επόμενα χρόνια;

Για να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα, πρέπει να γνωρίζουμε τι κάνει τις οικονομίες να «λειτουργούν». Αυτός είναι ο πρωταρχικός στόχος αυτού του μαθήματος. Θέλουμε να μάθουμε τι είδους σύστημα είναι πραγματικά μια «οικονομία της αγοράς». Πώς λειτουργεί; Ποιος καθορίζει την τιμή ενός σχολικού βιβλίου σε μια οικονομία της αγοράς; Ποιος αποφασίζει πόσα σχολικά βιβλία θα παραχθούν; Θα αποκτήσουν σχολικό βιβλίο όλοι όσοι το χρειάζονται; Και γιατί οι τιμές της βενζίνης είναι τόσο υψηλές; Τι γίνεται με τις θέσεις εργασίας; Ποιος αποφασίζει σε μια οικονομία της αγοράς πόσες θέσεις εργασίας υπάρχουν ή σε τι μισθούς αντιστοιχούν; Τι διατηρεί μια οικονομία σε μεγέθυνση και τι ανακόπτει την πορεία της;

Προκειμένου να κατανοήσουμε πώς λειτουργεί μια οικονομία, πρέπει να θέσουμε και να απαντήσουμε πολλές ερωτήσεις. Μεταξύ των πιο σημαντικών είναι οι εξής:

- Ποιοι είναι οι βασικοί στόχοι ενός οικονομικού συστήματος;
- Πώς μια οικονομία της αγοράς ανταποκρίνεται σε αυτούς τους στόχους;
- Ποιος είναι ο ρόλος του κράτους στη διαμόρφωση των οικονομικών αποτελεσμάτων;

Δεν θα απαντήσουμε σε όλα τα παραπάνω ερωτήματα στο πρώτο αυτό κεφάλαιο. Θα πάρουμε όμως μια ιδέα για το τι είναι η μελέτη των οικονομικών και γιατί οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι τόσο σημαντικές.

ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΠΑΝΙΟΤΗΤΑΣ

Η χερσαία έκταση των Ηνωμένων Πολιτειών εκτείνεται σε 3,5 εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια. Έχουμε πληθυσμό 340 εκατομμυρίων ανθρώπων, εκ των οποίων οι μισοί περίπου εργάζονται. Διαθέτουμε επίσης κτίρια και μηχανήματα αξίας άνω των 100 τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Με τόσο πολλούς πόρους, οι Ηνωμένες Πολιτείες δημιουργούν τεράστιο όγκο παραγωγής. Αλλά ποτέ δεν είναι αρκετός: οι καταναλωτές θέλουν πάντα περισσότερα. Θέλουμε όχι μόνο ταχύτερα αυτοκίνητα, περισσότερα ρούχα και μεγαλύτερες τηλεοράσεις, αλλά και περισσότερους δρόμους, καλύτερα σχολεία και περισσότερη αστυνόμευση. Γιατί δεν μπορούμε να έχουμε όλα όσα επιθυμούμε;

Η απάντηση είναι αρκετά απλή: **Οι πόροι που απαιτούνται για να ικανοποιηθούν οι επιθυμίες μας υπερβαίνουν τους διαθέσιμους.** Όσο άφθονοι και αν φαίνονται οι πόροι μας, δεν είναι ικανοί να παράγουν όλα όσα θέλουμε. Το ίδιο είδος προβλήματος κάνει το διάβασμα για το σπίτι τόσο οδυνηρή διαδικασία. Έχετε μόνο 24 ώρες την ημέρα. Μπορείτε να τις περάσετε βλέποντας ταινίες, ψωνίζοντας, κάνοντας παρέα με φίλους, μπορείτε να κοιμηθείτε, να ανταλλάξετε μηνύματα στο κινητό, να περιηγηθείτε στο χρονολόγιο του Facebook ή να διαβάσετε. Ωστόσο, με μόνο 24 ώρες την ημέρα, δεν μπορείτε να κάνετε ό,τι θέλετε: ο χρόνος σας είναι λιγοστός, είναι σπά-νιος. Έτσι, πρέπει να επιλέξετε ποιες δραστηριότητες θα κάνετε και ποιες θα παραλείψετε.

Τα **οικονομικά** προσφέρουν ένα πλαίσιο για την εξήγηση του τρόπου με τον οποίο κάνουμε τέτοιες επιλογές. Στόχος της θεωρίας των οικονομικών είναι να κατανοήσουμε πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τους σπάνιους πόρους μας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Αναλογιστείτε την απόφασή σας να διαβάσετε αυτό το κεφάλαιο αυτή τη στιγμή. Ας ελπίσουμε ότι θα έχετε κάποιον όφελος μόλις το ολοκληρώσετε. Ωστόσο, θα καταβάλετε και ένα κόστος. Ο χρόνος που ξοδεύετε στο διάβασμα θα μπορούσε να ξοδευτεί σε κάτι άλλο. Πιθανότατα χάνετε μια καλή εκπομπή που προβάλλεται αυτή τη στιγμή. Το να επιλέγετε να χάσετε αυτή την εκπομπή είναι το **κόστος ευκαιρίας** για να διαβάσετε αυτό το κεφάλαιο. Θυσιάσατε την ευκαιρία να παρακολουθήσετε την εκπομπή προκειμένου να ολοκληρώσετε την ανάγνωση του κεφαλαίου. Σε γενικές γραμμές, ό,τι κι αν αποφασίσετε να κάνετε με τον χρόνο σας, συνεπάγεται ένα **κόστος ευκαιρίας**, δηλαδή τη θυσία μιας καλύτερης εναλλακτικής λύσης.

Τι πρέπει να κάνετε; Το ορθολογικό είναι να ζυγίσετε τα οφέλη του διαβάσματος σε σχέση με το κόστος ευκαιρίας που αυτό συνεπάγεται (να παρακολουθήσετε μια εκπομπή) και στη συνέχεια να κάνετε μια επιλογή.

Η ευρύτερη κοινωνία αντιμετωπίζει ένα παρόμοιο δίλημμα. Για την ευρύτερη οικονομία, ο χρόνος είναι επίσης περιορισμένος. Το ίδιο ισχύει και για τους πόρους που απαιτούνται για την παραγωγή των επιθυμητών αγαθών και υπηρεσιών. Για να αποκτήσουμε περισσότερα σπίτια, περισσότερα αυτοκίνητα ή περισσότερες ταινίες, χρειαζόμαστε όχι μόνο χρόνο αλλά και πόρους για την παραγωγή τους. Αυτοί οι πόροι –γη, εργασία, κεφάλαιο και επιχειρηματικότητα– είναι τα βασικά συστατικά της παραγωγής. Ονομάζονται **παραγωγικοί συντελεστές**. Όσο περισσότερους παραγωγικούς συντελεστές έχουμε, τόσο περισσότερα μπορούμε να παράγουμε σε μια δεδομένη χρονική περίοδο.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι διαθέσιμοι πόροι υπολείπονται πάντα των επιθυμιών μας. Το κεντρικό πρόβλημα εδώ είναι, και πάλι, η **σπανιότητα**, μια κατάσταση όπου οι επιθυμίες μας για αγαθά και υπηρεσίες υπερβαίνουν την ικανότητά μας να παράγουμε.

οικονομικά (economics) Η μελέτη του καλύτερου τρόπου κατανομής των σπάνιων πόρων μεταξύ ανταγωνιστικών χρήσεων.

κόστος ευκαιρίας (opportunity cost) Τα πιο επιθυμητά αγαθά και υπηρεσίες που εγκαταλείπονται προκειμένου να αποκτηθεί κάτι άλλο.

παραγωγικοί συντελεστές (factors of production) Εισροές πόρων (π.χ. γη, εργασία, κεφάλαιο και επιχειρηματικότητα) που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.

σπανιότητα (scarcity) Έλλειψη αρκετών πόρων για την ικανοποίηση όλων των επιθυμητών χρήσεων των πόρων αυτών.

ΤΡΙΑ ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Το κεντρικό πρόβλημα της σπανιότητας αναγκάζει κάθε κοινωνία να κάνει δύσκολες επιλογές. Συγκεκριμένα, κάθε έθνος πρέπει να αντιμετωπίσει τρία κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με τη χρήση των σπάνιων πόρων του:

- **ΤΙ** να παράγει.
- **ΠΩΣ** να παράγει.
- **ΓΙΑ ΠΟΙΟΝ** να παράγει.

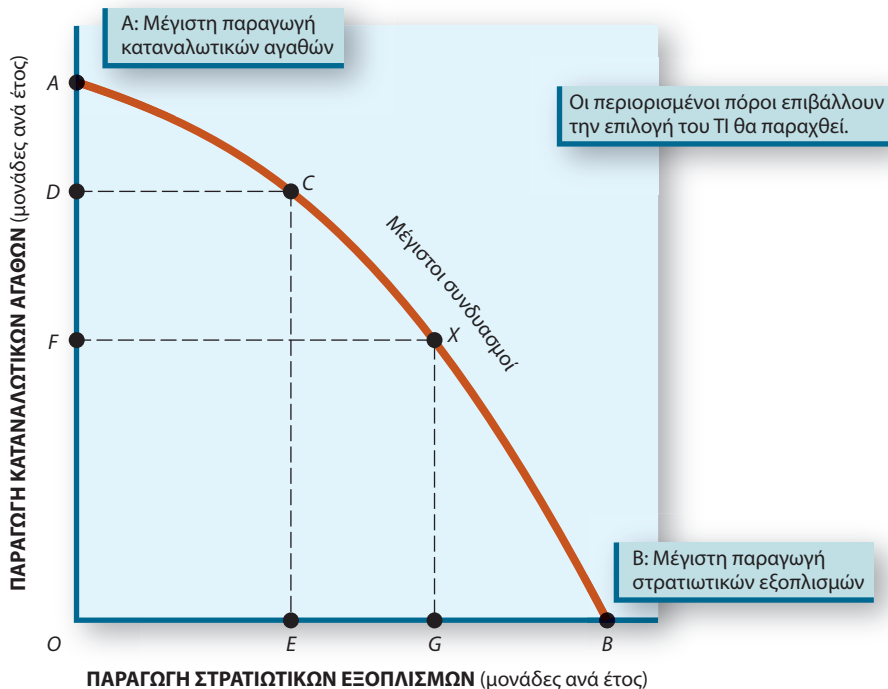
Αρχικά εξετάζουμε τη φύση κάθε ερωτήματος και στη συνέχεια βλέπουμε πώς διάφορες χώρες απαντούν σε αυτά τα τρία βασικά ερωτήματα.

Τι παράγουμε

Η ερώτηση Τι είναι αρκετά απλή. Έχουμε ήδη σημειώσει ότι δεν υπάρχει αρκετός χρόνος μέσα στην ημέρα για να κάνετε όλα όσα θέλετε. Πρέπει να αποφασίσετε τι θα κάνετε με τον χρόνο σας. Η οικονομία αντιμετωπίζει ένα παρόμοιο ερώτημα: δεν υπάρχουν αρκετοί πόροι στην οικονομία για να παραχθούν όλα τα αγαθά και οι υπηρεσίες που επιθυμεί η κοινωνία. **Επειδή οι επιθυμίες υπερβαίνουν τους πόρους, πρέπει να αποφασίσουμε ΠΟΙΑ αγαθά και υπηρεσίες θέλουμε περισσότερο, θυσιάζοντας τα λιγότερο επιθυμητά.**

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ Το Σχήμα 1.1 απεικονίζει αυτό το βασικό δίλημμα. Ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν μόνο δύο είδη αγαθών, τα «καταναλωτικά αγαθά» και οι «στρατιωτικοί εξοπλισμοί». Στην περίπτωση αυτή, το ερώτημα τι να παράγουμε καταλήγει στην εύρεση του πιο επιθυμητού συνδυασμού αυτών των δύο.

Για να κάνουμε αυτή την επιλογή, πρέπει πρώτα να γνωρίζουμε σε τι ποσότητα *θα μπορούσαμε* να παράγουμε

Σχήμα 1.1

Μια καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων

Μια καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων περιγράφει τους διάφορους συνδυασμούς τελικών αγαθών ή υπηρεσιών που θα μπορούσαν να παραχθούν σε μια δεδομένη χρονική περίοδο με τους διαθέσιμους πόρους και τη διαθέσιμη τεχνολογία. Αντιπροσωπεύει ένα μενού επιλογών παραγωγής.

Το σημείο C υποδηλώνει ότι θα μπορούσαμε να παράγουμε έναν συνδυασμό OD καταναλωτικών αγαθών και OE στρατιωτικών εξοπλισμών. Για να έχουμε περισσότερη στρατιωτική παραγωγή (π.χ. να φτάσουμε στο σημείο G), πρέπει να μειώσουμε την καταναλωτική παραγωγή (από OD σε OF), καταλήγοντας στο σημείο X της καμπύλης.

Πρέπει να αποφασίσουμε ΤΙ θα παράγουμε (δηλαδή να επιλέξουμε ένα μόνο σημείο στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων). Στόχος μας είναι να επιλέξουμε το καλύτερο δυνατό μείγμα παραγωγής.

κάθε αγαθό. Αυτό εξαρτάται εν μέρει από την ποσότητα των διαθέσιμων πόρων. Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνουμε, λοιπόν, είναι να μετρήσουμε τους παραγωγικούς συντελεστές μας.

Οι παραγωγικοί συντελεστές περιλαμβάνουν τα εξής:

- **Γη** (συμπεριλαμβανομένων των φυσικών πόρων).
- **Εργασία** (αριθμός και δεξιότητες των εργαζομένων).
- **Κεφάλαιο** (μηχανήματα, κτίρια, δίκτυα).
- **Επιχειρηματικότητα** (ικανότητα δημιουργίας προϊόντων, υπηρεσιών και διαδικασιών).

Όσο περισσότερους από αυτούς τους συντελεστές διαθέτουμε, τόσο περισσότερη παραγόμενη ποσότητα μπορούμε να έχουμε. Η τεχνολογία παίζει επίσης κρίσιμο ρόλο. Όσο πιο εξελιγμένες είναι οι τεχνολογικές και διαχειριστικές μας ικανότητες, τόσο περισσότερο προϊόν θα μπορούμε να παράγουμε με τους διαθέσιμους παραγωγικούς συντελεστές. Αν απογράφαμε όλους τους πόρους και την τεχνολογία μας, θα μπορούσαμε να υπολογίσουμε ποια είναι τα φυσικά όρια της παραγωγής.

Για να απλοποιήσουμε τον υπολογισμό, ας υποθέσουμε ότι θέλουμε να παράγουμε μόνο καταναλωτικά αγαθά. Πόσα θα μπορούσαμε να παράγουμε; Σίγουρα όχι άπειρα. Με περιορισμένα αποθέματα γης, εργασίας, κεφαλαίου και τεχνολογίας, η παραγωγή θα είχε ένα πεπερασμένο όριο. Το όριο σημειώνεται ως το σημείο A στο Σχήμα 1.1. Με άλλα λόγια, η κάθετη απόσταση από την αρχή (σημείο O) έως το σημείο A αντιπροσωπεύει τη μέγιστη ποσότητα καταναλωτικών αγαθών που θα μπορούσε να παραχθεί φέτος. Για να παραχθεί η ποσότητα A καταναλωτικών αγαθών, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλοι οι διαθέσιμοι παραγωγικοί συντελεστές. Στο σημείο A δεν θα υπήρχαν διαθέσιμοι πόροι για την παραγωγή στρατιωτικών εξοπλισμών. Η επιλογή της μέγιστης καταναλωτικής παραγωγής (σημείο A) συνεπάγεται μηδενική στρατιωτική παραγωγή.

Δεν είμαστε υποχρεωμένοι να παράγουμε στο σημείο A. Υπάρχουν πολλές άλλες επιλογές που θα μπορούσαμε να κάνουμε σχετικά με το ΤΙ να παράγουμε. Το σημείο B απεικονίζει ένα άλλο άκρο. Η οριζόντια απόσταση από την αφετηρία (σημείο O) έως το σημείο B αντιπροσωπεύει τη μέγιστη ικανότητά μας να παράγουμε στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Για να έχουμε τόσο μεγάλη στρατιωτική παραγωγή, θα πρέπει να αφιερώσουμε όλους τους διαθέσιμους πόρους σε αυτόν τον μοναδικό σκοπό. Στο σημείο B, δεν θα μπορούσαμε να παράγουμε καθόλου καταναλωτικά αγαθά. Θα ήμασταν καλά προστατευμένοι, αλλά κακοθρεμμένοι και φτωχικά ντυμένοι (με τα περσινά μας ρούχα).